

СТАН І ПРОБЛЕМИ ЗАКЛАДІВ СТАЦІОНАРНОГО ДОГЛЯДУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ СТАРШОГО ВІКУ ТА ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України команди Державної служби з надзвичайних ситуацій, Національної поліції України, а також благодійних організацій (зокрема Благодійного фонду «Схід SOS») щодня працюють над порятунком цивільного населення, включно з представниками маломобільних груп населення (зокрема людей старшого віку та осіб з інвалідністю), з прифронтових територій. До виїзду з прифронтових територій багато з цих людей жили самостійно. Часто вдома ними опікувалися рідні, сусіди або соціальні працівники. Через загибель рідних або втрату родинних зв'язків, брак соціальної опіки (зумовлений евакуацією соціальних працівників) та погіршення стану здоров'я ці люди наважуються на евакуацію і після виїзду змушені шукати прихисток у закладах стаціонарного догляду (геріатричних пансіонатах, психоневрологічних інтернатах, територіальних центрах).

Утім, як повідомляє ГО «Центр прав людини ZMINA» із посиланням на дані Міністерства соціальної політики, 259 функціонуючих закладів стаціонарного догляду вже забезпечують проживання майже 23 000 осіб і стикаються з гострою нестачею місць для розміщення евакуйованих людей старшого віку та осіб з інвалідністю. Наслідки цієї проблеми підтверджують дані роботи БФ «Схід SOS»: люди часто змушені чекати на евакуацію в так званій «черзі життя», залишаючись у районах активних бойових дій, що наражає їх на серйозну небезпеку через постійні обстріли з боку російських військ.

Фото: Психоневрологічний інтернат з геріатричним відділенням

Статистичні дані БФ «Схід SOS» за перші два тижні травня 2025 року переконливо демонструють критичність ситуації з евакуацією та чергами на розміщення для людей старшого віку та/або осіб з інвалідністю:

- **49 осіб** очікували на евакуацію з прифронтових територій до транзитних шелтерів;
- **132 евакуйованих** проживали в транзитному Центрі соціальної адаптації людей з інвалідністю ГО «Океан Добра» в м. Дніпро в очікуванні подальшого розселення;
- **лише 18 осіб** були переведені до місць довгострокового проживання за цей період.

Така критична ситуація спонукала БФ «Схід SOS» до проведення моніторингу закладів стаціонарного догляду. У період із 19 по 21 травня 2025 року міжнародна моніторингова місія БФ «Схід SOS»¹ відвідала стаціонарні заклади та заклади підтриманого проживання для людей старшого віку та осіб з інвалідністю в Черкаській, Кіровоградській, Вінницькій, Тернопільській, Івано-Франківській та Львівській областях. Під час цих візитів було виявлено численні проблеми, зумовлені вадами системи соціального захисту, які значно погіршилися в умовах війни.

Фото: Обласний пансіонат для людей з інвалідністю та людей старшого віку

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

ФІНАНСОВА ВРАЗЛИВІСТЬ

Відвідані заклади фінансуються переважно з місцевих та обласних бюджетів, а також за рахунок 75% пенсій їхніх підопічних. Зважаючи на те, що мінімальна пенсія в Україні становить лише 2 500 грн (≈53 євро), це співфінансування, як зазначають керівники багатьох закладів, ледве

¹ Місію було організовано та проведено українським Благодійним фондом «Схід SOS» у межах проекту «Підтримка постраждалих унаслідок війни вразливих груп населення та жителів віддалених територій України» за фінансової підтримки Європейського Союзу.

покриває базові витрати на харчування. Водночас фактична вартість утримання однієї особи становить від 13 000 до 16 000 грн (279-360 євро) на місяць. Через недостатнє фінансування з місцевих бюджетів заклади часто змушені самостійно закуповувати предмети першої необхідності (наприклад, підгузки для дорослих, продукти харчування та медикаменти), покладатися на допомогу донорів або виконувати ремонтні роботи власними силами.

БРАК ІНКЛЮЗИВНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

У багатьох сільських районах бракує відповідної інфраструктури і послуг підтримки для людей старшого віку та осіб з інвалідністю. Деякі з відвіданих закладів не обладнані ліфтами, через що мешканці роками не мають можливості спуститися з верхніх поверхів. Низка закладів розташована у віддалених районах, де доступ до громадського транспорту обмежений або повністю недоступний. Лише незначна кількість закладів має транспортні засоби, адаптовані для перевезення людей старшого віку або осіб з інвалідністю.

ПЕРЕПОВНЕНІСТЬ

Великі обласні заклади (з понад 200 мешканцями) та менші територіальні центри (30-70 мешканців) уже переповнені та не мають змоги розмістити додаткових евакуйованих людей старшого віку або осіб з інвалідністю. Зусилля з ремонту та перепрофілювання колишніх будівель медичного призначення під заклади стаціонарного догляду та підтриманого проживання гальмуються через брак цільового фінансування на державному та місцевому рівнях.

КАДРОВИЙ ДЕФІЦИТ

Молодший медичний персонал отримує мінімальну заробітну плату (часто це мінімальний рівень – 8 000 грн або ≈170 євро) і змушений працювати з величезним навантаженням, доглядаючи до 40 пацієнтів за 24-годинну зміну. Такі умови праці надзвичайно ускладнюють залучення та утримання кваліфікованого персоналу, а також забезпечення якісного догляду в інтернатних закладах із повагою до гідності мешканців.

Фото: Обласний будинок-інтернат для людей з інвалідністю та людей старшого віку

ОБМЕЖЕНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОСТАНОВИ КМУ № 888

(ВІД 6 СЕРПНЯ 2024 РОКУ)

У серпні 2024 року Міністерство соціальної політики запустило пілотний проєкт відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 888, який передбачає надання соціальних послуг за принципом «гроші ходять за людиною». Ідея полягала у фінансуванні стаціонарного догляду та підтриманого проживання для внутрішньо переміщених людей старшого віку та осіб з інвалідністю за рахунок державного бюджету. Попри те, що зазначена постанова теоретично могла б стимулювати створення нових закладів стаціонарного догляду в приймаючих громадах і вирішити проблему нестачі місць, вимоги до її реалізації (викладені в пункті 7) є настільки нереалістичними, що більшість наявних установ не можуть долучитися до цієї програми. Серед таких вимог:

- обмеження чисельності підопічних, які отримують послуги стаціонарного догляду, до 35 осіб на заклад;
- розміщення підопічних в однокімнатних кімнатах або, за згодою обох, у двокімнатних;
- обмеження щодо розташування, які вимагають, щоб місця надання послуг у міській місцевості знаходилися в межах 800 метрів від зупинок громадського транспорту, а в сільській місцевості – наявність громадського транспорту.

Згідно із загальнодоступними даними, за 1,5 року станом на дату підготовки цих рекомендацій з моменту ухвалення постанови до пілотного проєкту долучилися **лише 22 заклади** по всій Україні.

Брак стабільного фінансування, належного медичного забезпечення та відповідного персоналу призводить до порушення права людей старшого віку та осіб з інвалідністю на гідне життя.

Фото: Стаціонарне відділення для постійного проживання територіального центру соціального обслуговування

РЕКОМЕНДАЦІЇ

За результатами моніторингової місії Благодійний фонд «Схід SOS» рекомендує Уряду України та міжнародним донорам вжити таких заходів:

- ✓ **забезпечити стале фінансування**, зокрема з державного бюджету, для закладів стаціонарного догляду всіх типів та розмірів;
- ✓ **поліпшити умови праці та підвищити оплату праці персоналу**, який надає послуги догляду;
- ✓ **надавати матеріальну допомогу** (наприклад, засоби особистої гігієни (включно з підгузками), медикаменти, продукти харчування, мийні засоби, а також ремонт приміщень та їх адаптація до вимог інклюзивності) **та нематеріальну підтримку** (наприклад, організація дозвілля відповідно до профілю отримувачів послуг, психосоціальна підтримка для отримувачів послуг, психологічна підтримка та професійне навчання для персоналу);
- ✓ **співпрацювати з громадянським суспільством** для сприяння процесу деінституалізації та розробки моделей підтриманого проживання, адаптованих до умов воєнного часу, з поетапним планом переходу;
- ✓ **переглянути механізм впровадження постанови КМУ № 888** у співпраці з громадськими організаціями з метою усунення нездійснених умов, які наразі унеможливають участь більшості закладів (зокрема, переглянути вимоги, викладені в пункті 7).

У цьому документі свідомо не зазначено конкретні назви закладів стаціонарного догляду, відвіданих під час міжнародної моніторингової місії. Це зроблено з метою уникнення стигматизації деяких установ або звинувачень у неналежних умовах проживання, адже персонал здебільшого працює в умовах обмежених ресурсів і робить усе можливе для забезпечення базових потреб мешканців.

Представлені висновки та рекомендації ґрунтуються на повторюваних спостереженнях, які, на нашу думку, є характерними для більшості аналогічних закладів на підконтрольній Уряду України території. Озвучені проблеми та системні виклики можуть бути верифіковані шляхом відвідування будь-якого іншого інтернатного закладу з подібним профілем.